

Motion till riksdagen 2018/19:2597

av Jan Björklund m.fl. (L)

Liberal politik för hbtq-personers lika rättigheter och möjligheter

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en ny nationell hbtq-strategi och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om dialog med kommunsektorn om hbtq-kompetens i välfärdstjänster och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om sexualundervisning och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om hälsofrämjande insatser ur ett hbtq-perspektiv och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om hbtq-frågor i idrotten och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om årsrika hbtq-personer och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kulturarvsfrågor gällande hbtq-historia och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om informationsplikten för hivpositiva och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av lagstiftningen för att skapa ytterligare juridisk jämlikhet mellan olikkönade och samkönade par i reglerna om föräldraskap och tillkännager detta för regeringen.

10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att separera lagstiftningen om byte av det kön som framgår av folkbokföringen från lagstiftningen om könsbekräftande vård och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om åldersgräns vid byte av det kön som framgår av folkbokföringen och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om åldersgräns vid könsbekräftande vård och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utredning av intersexpersoners situation och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda frågan om en tredje könskategori i folkbokföringen för de personer som inte vill folkbokföras som vare sig män eller kvinnor, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om översyn av diskrimineringslagen och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om humanitära klausuler för hbtq-personer i asyllagstiftningen och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett hbtq-perspektiv inom EU:s asylpolitik och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utvärdering av rättstillämpningen avseende asylsökande hbtq-personer och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om tryggheten på asylboenden för hbtq-personer och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om hbtq-frågor som en del av Sveriges arbete internationellt för mänskliga rättigheter och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om diskrimineringskyddet på EU-nivå för hbtq-personer och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om sanktioner mot de medlemsländer i EU som inte respekterar hbtq-personers mänskliga rättigheter och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om EU:s familjebegrepp och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Rättigheterna för homosexuella, bisexuella, transpersoner och queera (hbtq-personer) har successivt stärkts under de senaste decennierna. Par av samma kön kan i dag ingå äktenskap och har lagligt stöd för att adoptera barn samt att få tillgång till assisterad befruktning. Hbtq-personer omfattas av ett brett lagskydd mot diskriminering och hatbrott – senast reformerat genom lagändringar som trädde i kraft den 1 juli 2018 – och kravet på sterilisering i samband med ändrad juridisk könstillhörighet har avskaffats.

Trots dessa framsteg återstår mycket att göra. Även om vi kommit långt i Sverige är verkligheten för många hbtq-personer att man inte ser det som möjligt att leva ett öppet liv i enlighet med sin sexuella läggning eller sin könsidentitet. Många utsätts för våld, diskriminering, fördomar och andra kränkningar enbart på grund av att de är den de är. Förtryck och fördomar leder också till marginalisering och ohälsa. Hbtq-personer som grupp har en sämre psykisk hälsa än befolkningen i stort. Transpersoner är särskilt utsatta.

Höjer vi blicken från den svenska horisonten ser vi än större utmaningar, både i ett europeiskt och i ett globalt perspektiv. I ett sjuttioal länder är samkönad kärlek ett brott. I ett ännu större antal länder kan personer vars könsidentitet inte följer den av omgivningen normerade och förväntade inte leva ett liv med fullvärdiga rättigheter. I länder där förtrycket är som hårdast riskerar människor fängelse, pryglning eller dödsstraff enbart för att de är den de är. Sverige har ett ansvar att fortsätta arbeta för hbtq-personers mänskliga rättigheter och ge stöd åt modiga hbtq-rättighetskämpar världen över.

I denna partimotion redovisar Liberalerna ett antal förslag för att stärka hbtq-personers lika rättigheter och möjligheter.

Ny nationell hbtq-strategi

När Liberalerna ansvarade för frågorna i regeringsställning togs Sveriges första hbt-strategi fram. Strategin, som presenterades i början av 2014, hade till syfte att säkerställa lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck. Statskontorets utvärdering av strategin visade att de övergripande insatserna och strukturen i strategin har bidragit till att uppfylla strategins övergripande mål. Samtidigt har Statskontoret pekat på den potential som finns i ytterligare styrning, samordning, uppföljning och prioritering av insatser.

Vi är stolta över att den av Liberalerna initierade hbt-strategin har effekt, men vi vet också att det nu är dags att ta fram en ny och bredare strategi som är uppdaterad utifrån

omvärldshändelser, gjorda framsteg och ny kunskap. Vi vill därför att en uppdaterad hbtq-strategi tas fram för att därmed lägga en grund för det fortsatta arbetet för jämlika villkor för hbtq-personer.

Kompetens i hbtq-frågor i välfärdstjänster

Hbtq-personer möts än i dag av fördomar och dåligt bemötande i olika delar av samhället. Intoleransen föds ofta ur okunskap. För att hbtq-personer ska känna sig trygga i mötet med det offentliga anser vi att det behövs ett kompetenslyft avseende hbtq-frågor inom skola och fritid, socialtjänst, vård och omsorg och andra välfärdstjänster som kommuner och landsting ansvarar för.

Det bör ske genom integrering av hbtq-frågorna i alla verksamheter som kommuner och landsting ansvarar för, bl.a. genom hbtq-kompetenssatsningar på vårdcentraler, ungdomsmottagningar och boenden. RFSL:s initiativ till hbtq-certifieringar av olika verksamheter och olika utbildningar kan här vara ett exempel, men också andra former av utbildningssatsningar och kompetenshöjande åtgärder behövs. Regeringen behöver fördjupa dialogen med kommunsektorn om vad som behövs för att bättre kunna garantera likvärdigt bemötande på jämlika villkor av alla oavsett sexuell läggning eller könsidentitet. Frågan bör aktualiseras inom ramen för överläggningar med Sveriges Kommuner och Landsting, och regeringen bör i kommande budgetpropositioner för 2020 och framåt redovisa eventuella offentligfinansiella effekter av en sådan satsning.

Skolors och förskolors likabehandlingsarbete

Undersökningar om ungas psykiska ohälsa visar att hbtq-personer i allmänhet och transpersoner i synnerhet mår sämre än genomsnittet. Att slippa diskriminering och kränkningar i sin vardag är en förutsättning för att hbtq-personer ska må bättre. Hbtq-personer är också föräldrar, och om förskolor eller skolor bemöter familjer fördomsfullt på grund av föräldrarnas sexuella läggning drabbar det även barnen.

Därför anser vi att skolornas likabehandlingsarbete tydligare ska omfatta samtliga relevanta hbtq-frågor. Ett första steg är att skyldigheten att arbeta med aktiva åtgärder numera omfattar alla diskrimineringsgrunder i diskrimineringslagen, men mer behövs. Vår utgångspunkt är att alla som möter elever på skolorna ska ha hbtq-kompetens. Det gäller i allra högsta grad elevhälsan men också lärare, förskollärare och annan skolpersonal. Vi anser också att sexualundervisningen behöver ses över så att frågor kring sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck finns med på ett tydligare sätt och blivande lärare får möjlighet att fördjupa sina kunskaper i dessa frågor.

Hälsa

Diskrimineringens pris märks på flera olika sätt. En rad svenska och internationella studier pekar på att förekomsten av psykisk ohälsa är högre bland hbtq-personer än hos befolkningen i allmänhet, och att detta har samband med den särskilda utsatthet som följer av en minoritetsposition med risk för diskriminering och negativt bemötande.

Socialstyrelsen presenterade år 2016 registerstudien ”Psykisk ohälsa bland personer i samkönade äktenskap”, där situationen för personer i samkönade äktenskap jämförs med den för personer i olikkönade äktenskap. Genom att undersöka situationen för gifta par möjliggörs jämförelser på registernivå, även om studien inte kan särskilja situationen för t.ex. transpersoner i relation till cispersoner eller homosexuella i relation till bisexuella.

Socialstyrelsens kartläggning visar att förekomsten av psykisk ohälsa i form av riskbruk och beroende, ångestsjukdomar och depressioner var högre bland personer i samkönade äktenskap än bland personer i olikkönade äktenskap. Riskbruk och beroende var särskilt vanligt bland kvinnor i samkönade äktenskap. Män i samkönade äktenskap hade även i större utsträckning allvarligare sjukdom som psykos än män i olikkönade äktenskap. Både män och kvinnor i samkönade äktenskap använde även i större utsträckning psykofarmaka jämfört med personer i olikkönade äktenskap. Analys av mortalitet visade på en ökad dödlighet på grund av självmord och hiv/aids bland personer i samkönade äktenskap jämfört med personer i olikkönade äktenskap.

Socialstyrelsen menar att en högre förekomst av psykisk ohälsa bland hbtq-personer kan bero på allvarlig psykosocial stress då gruppen ständigt kan befinna sig i en minoritetsposition. Sådan psykosocial stress påverkas dessutom av att exempelvis ha hiv/aids eller adhd, med ytterligare ökad risk för psykisk ohälsa som följd. Att personer i samkönade äktenskap dessutom kan riskera en förtida död på grund av självmord tyder på en situation som kan ha allvarliga konsekvenser för gruppen.

Skillnaderna i ohälsa är ett av de tydligaste uttrycken för att diskrimineringens och osynliggörandets effekter på ett mycket konkret sätt påverkar många hbtq-personers liv. Det finns också anledning att i sammanhanget särskilt uppmärksamma transpersoners situation och behov, så att inte hälso- och sjukvårdens generella rutiner för att erbjuda hälsoundersökningar m.m. utifrån kön förbiser de personer som har genomgått könskorrigering eller ändrat juridisk könstillhörighet.

Därför är det viktigt att både folkhälsoarbetet och hälso- och sjukvården i stort beaktar hbtq-frågorna i sitt arbete. Det är viktigt att arbeta för preventiva riktade insatser

för hbtq-personer, och att höja kunskapen om gruppens villkor och levnadsförhållanden, i syfte att minska skillnader i ohälsa mellan hbtq-personer och övriga.

Idrott

Idrottsrörelsen är en av Sveriges största folkrörelser och spelar en viktig roll i många människors liv, särskilt för ungdomar. På många orter är idrotten en centralpunkt i lokalsamhället, och idrotten är också en källa till gemenskap och personlig utveckling.

Gjorda kartläggningar visar att unga hbtq-personer deltar i idrottsföreningar i väsentligt lägre grad än andra i samma ålder. Könsnormer, grupstryck och föreställningar om hur en idrottare förväntas vara gör att många inte känner sig tillräckligt inkluderade i idrottslivet. För den enskilde kan det fortfarande vara ett stort steg att vara öppen om sin sexuella läggning eller könsidentitet i idrottssammanhang.

Det är välkommet att Riksidrottsförbundet har en policy mot diskriminering på grund av sexuell läggning inom idrotten. I policyn fastslås att ingen i idrottens värld ska behöva känna sig kränkt, trakasserad eller diskriminerad eller känna obehag på grund av könstillhörighet eller sexuell läggning. Samtidigt som idrottsrörelsen själv uppmärksammar och arbetar med hbtq-frågor finns det också skäl för det offentliga att uppmärksamma hbtq-perspektivet inom idrotten, till exempel när det gäller lokala samarbetsprojekt med idrottsrörelsen liksom i frågor om bidragsgivning till idrottsföreningar.

Årsrika hbtq-personer

Årsrika hbtq-personer möter fortfarande fördomar och diskriminering. De är barn av en generation i vilken många inte vågat komma ut och möter homo-, bi- och transfobi både bland sina jämnåriga och hos vård- och omsorgspersonalen.

Vi vill att årsrika hbtq-personer ska känna sig trygga och välkomna på landets alla äldreboenden, som med fördel bör hbtq-certifieras eller på annat sätt ha personal som genomgått någon form av hbtq-kompetenshöjande utbildning. Det har också börjat komma äldreboenden med hbtq-profil. Vi uppmuntrar förekomsten av fler boenden med hbtq-profil och att då ta vara på den erfarenhet som finns av redan befintliga verksamheter.

Bevara kulturarvet

Sverige har nått långt i arbetet för hbtq-personers rättigheter och mot den homofobi som finns i samhället. Det arbetet bör bevaras för eftervärlden, och kunskapen om hur

individens liv och vardag gestaltats beroende på skilda livsvillkor beroende på sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck behöver tas tillvara. Olika museer har gjort viktiga insatser för att dokumentera hbtq-historia. Det bör utredas hur det museala ansvaret för att dokumentera hbtq-historia i Sverige bäst kan organiseras framöver.

Återinför det öronmärkta anslaget för arbete mot hiv

Män som har sex med män är en av de grupper som har drabbats allra hårdast av hivpidemin. Arbetet för att förebygga hiv och ge hjälp åt hivbärare angår alla, men har därför också en särskild relevans ur ett hbtq-perspektiv.

Statsanslaget till insatser mot hiv/aids och andra smittsamma sjukdomar minskades i och med 2017 års statsbudget från 145,5 till 75,5 miljoner kronor, det vill säga i det närmaste halverades. Effekterna har inte uteblivit. Även om landsting och kommuner tar ett stort ansvar för att förebygga smittspridning och stödja de smittade och deras anhöriga går det inte att blunda för att hivpidemin har olika spridning i olika delar av landet. Det är och förblir därför en allvarlig felbedömning att ta bort det öronmärkta anslaget till landsting och kommuner och överföra pengarna till det generella statsbidraget.

De 7 000 personer som lever med hiv eller aids finns naturligtvis i hela Sverige, men över två tredjedelar lever i Stockholms län, västra Götaland eller Skåne, och mer än hälften (ca 3 700) enbart i Stockholms län. Två tredjedelar av de nya hivfallen rapporteras också i de tre storstadsregionerna. Omkring 40 procent av de nya fallen finns i Stockholms län. Många som bor på mindre orter väljer dessutom att hivtesta sig och i vissa fall också ha sin läkarkontakt i någon av storstadsregionerna.

Liberalerna står därför fast vid att det behövs ett öronmärkt anslag till kommuner och landsting för insatser mot hiv. I vår budgetmotion lägger vi fram ett konkret förslag till återställd finansiering. Detta sker genom att motsvarande belopp förs från det generella statsbidraget till kommuner och landsting. Eftersom detta ingår i vårt budgetalternativ lägger vi inte något formellt förslag i denna motion.

Informationsplikten vid hivinfektion

Män som har sex med män är en av de grupper där hivinfektion är särskilt vanlig. Smittskyddslagen från 2004 tar upp ett trettiotal smittsamma sjukdomar, såsom salmonella, hepatit A, B och C, tuberkulos samt hiv. Det är över 20 år sedan den senaste större översynen av smittskyddslagen gjordes. Sedan dess har den medicinska utvecklingen lett till radikala framsteg. Förbättrade behandlingsformer har bland annat

gjort att patienter med välfungerande behandling inte längre har mätbara virusmängder och att risk för smittöverföring inte föreligger.

Den 7 juni 2018 meddelade Högsta domstolen en friande dom i ett mål där en person med välinställd hivbehandling haft oskyddat samlag utan att informera sin partner. Enligt HD var sannolikheten för smittoöverföring minimal. Åtalet som gällde framkallande av fara för annan ogillades av HD som anser att det inte förelegat en konkret fara för smitta eftersom personen har en välinställd behandling mot hiv. Domen, som ligger i linje med tidigare avgöranden i lägre instans, blir nu vägledande.

Informationsplikten vid hivinfektion har kritiserats för att avskräcka personer från att söka kontakt med hälso- och sjukvården för att få sin hivdiagnos fastställd. Även om hiv vid välinställd behandling inte längre är en smittsam sjukdom är det sociala stigmat starkt. Därför, menar kritikerna, riskerar en lagreglerad informationsplikt att spä på en felaktig föreställning om att hiv bara är något som behöver beaktas vid sexuella kontakter om någondera parten berättar om sin diagnos. En stor del av den smittöverföring som förekommer i dag sker tvärtom från personer som inte alls känner till sin hivdiagnos. De som försvarar en lagreglerad informationsplikt anser å sin sida att den behövs för att upprätthålla den samhälleliga värderingen att den som bär på en smittsam sjukdom är skyldig att berätta om detta.

Därför anser vi att det behövs en översyn av smittskyddslagen med analys av om den fyller sitt ändamål med avseende på informationsplikten. I det arbetet bör ingå att analysera den i relation till de övriga förhållningsreglerna om hiv som läkare kan välja att ge sina patienter. Utgångspunkten för denna översyn ska vara att Sverige ska fortsätta ha ett smittskyddsarbete i världsklass, och att varje människa har rätt att bemötas med respekt, värdighet och rättssäkerhet.

Regler om föräldraskap

Sedan 2005 kan kvinnor som lever i samkönade relationer få sjukvårdens hjälp med att skaffa barn genom assisterad befruktning. Den födande kvinnans partner av samma kön blir i dessa fall, förutsatt att hon samtyckt till behandlingen, barnets andra juridiska förälder, genom att bekräfta detta på samma sätt som en man som är sambo med en kvinna som föder barn får göra. Det är dock vanligt, bland annat på grund av långa väntetider för behandling vid svenskt sjukhus, att kvinnor som lever i samkönade relationer åker utomlands för att få behandling.

Vi välkomnar att riksdagen nu slutligen har fattat beslut om att skapa samma regler om föräldraskap efter assisterad befruktning utomlands för både olikkönade och

samkönade par. Från och med den 1 januari 2019, då lagändringarna träder i kraft, ska föräldraskap kunna fastställas under förutsättning att behandlingen har utförts vid en behörig inrättning och att barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermadonatorn. Därmed slipper samkönade par att hamna i den situationen att den biologiska moderns maka eller partner måste ansöka om att adoptera barnet. Vi anser att en fortsatt översyn av lagstiftningen bör ske för att skapa ytterligare juridisk jämlikhet mellan olikkönade och samkönade par i reglerna om föräldraskap.

Nyligen har lagstiftningen ändrats vad gäller föräldraskapspresumtion vid ändrad könstillhörighet. Vi står bakom principen att det juridiska könet bör återspeglas i det rättsliga föräldraskapet och har därför ställt oss bakom lagändringen. En konsekvens av lagförslaget blir emellertid att faderskap eller moderskap för den som inte fött barnet ska fastställas genom bekräftelse eller dom när det gäller ett gift föräldrapar där någon eller båda ändrat könsidentitet. Någon faderskapspresumtion eller motsvarande moderskapspresumtion gäller alltså inte i dessa fall. Detta är till nackdel för de berörda jämfört med den ordning som gällt tidigare. Vi anser att det är angeläget att det tas fram lagförslag som innebär att det införs en könsneutral föräldraskapspresumtion för bl.a. en gift partner till den som föder ett barn vid ändrad könstillhörighet. Det formella yrkandet i denna del återfinns i Liberalernas motion om familjerätt, varför det inte upprepas här.

Liberalerna anser att altruistiskt värdmoderskap bör bli tillåtet. Liberalernas ställningstaganden om värdmoderskap redovisas mer detaljerat i vår motion om familjerätt, varför förslagen inte upprepas här.

Adoption

Samkönade par har sedan 2003 haft möjlighet att bli adoptivföräldrar i Sverige, men hittills har det bara i något enstaka fall inträffat att ett barn förmedlats genom internationell adoption till ett samkönat par. I så gott som samtliga ursprungsländer är berörda myndigheter avvisande till möjligheten för samkönade par att adoptera. Vad gäller inhemska adoptioner har det, bortsett från närståendeadoptioner, endast förekommit i ett fåtal fall att barn har adopterats av samkönade par. Vi anser att det behövs insatser för att förbättra samkönade pars möjligheter att komma i fråga som adoptivföräldrar. Detta ska ske inom ramen för de grundläggande principer som adoptionslagstiftningen bygger på. Det formella yrkandet i denna del återfinns i Liberalernas motion om familjerätt, varför det inte upprepas här.

En föräldraförsäkring som inkluderar regnbågsfamiljer

Dagens föräldraförsäkring är inte fullt ut anpassad till alla barn och föräldrar som inte lever i traditionella kärnfamiljer. Verklighetens barnfamiljer ser ut på många olika sätt. Vi vill öka valfriheten och anpassa föräldraförsäkringen efter verkligheten.

I dag kan en förälder överlåta sina icke öronmärkta föräldrapenningdagar till sin make/maka, även om den personen inte är vårdnadshavare. Också om föräldern har gemensamma barn med den andra personen kan föräldradagar överlåtas. Denna möjlighet finns dock bara för gifta par, inte för sambor.

Därför vill vi att rätten att ge de överlåtbara dagarna till tredje person ska förbättras så att både make/maka och sambo ska kunna ta ut föräldrapenningdagar. Vi välkomnar att det finns en riksdagsmajoritet för denna förändring och att lagändringar kan väntas träda i kraft den 1 juli 2019 (bet. 2018/19:SfU11).

Byte av det kön som framgår av folkbokföringen och könskorrigering

Fler transpersoner under 18 år bör få möjlighet att leva fullt ut i enlighet med det kön de själva vet att de har, inte det kön som de förväntas vara enligt omgivningens normer. Lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall är föråldrad och behöver uppdateras. En rad länder har redan uppdaterat sin lagstiftning så att individens självupplevda kön respekteras, medan Sverige fortfarande har en lag som tvingar människor till medicinska utredningar och ingrepp för att få tillgång till ändring av det kön som framgår av folkbokföringen.

Hälften av alla transpersoner har övervägt att ta sitt liv, en femtedel har försökt. En av anledningarna till transpersoners psykiska ohälsa är samhällets transfobi och den utsatthet som transpersoner därför drabbas av. Som en del av vårt arbete för att motverka transfobi bör vi bland annat säkerställa att lagar inte försvårar människors situation.

I lagen om fastställande av könstillhörighet finns i 1 § 4 en åldersgräns på 18 år. Det gör att personer under 18 år inte kan ändra juridisk könstillhörighet. En möjlighet att ändra könstillhörighet skulle ge dessa ungdomar möjlighet att leva friare med lägre risk att bli utsatta för diskriminering eller trakasserier och i förlängningen lägre risk för psykisk ohälsa.

Regeringen tillsatte 2014 en utredare med uppgift att analysera möjligheten att ändra reglerna om åldersgräns för byte av kön. Utredningens betänkande (Juridiskt kön och medicinsk könskorrigering, SOU 2014:91) blev föremål för remissbehandling, varefter två nya departementspromemorior togs fram med reviderade förslag till lagändringar

(Ds 2018:11 och 17). Förslagen innebär i korthet att det ska finnas två lagar, en för ändring av det kön som framgår av folkbokföringen och en för vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. Promemoriorna har nu behandlats av Lagrådet. En heltäckande lagreform är juridiskt komplex och kräver grannliga överväganden. Det politiskt centrala är att ta ställning till behovet av en reform. Liberalerna anser att en sådan är angelägen.

Åldersgränserna för ändring av det kön som framgår av folkbokföringen är en fråga som är viktig för unga transpersoner. För den som lever med en annan könsidentitet än den som registrerats i folkbokföringen kan det skapa en stor psykologisk press att hela tiden mötas av ifrågasättanden baserade på myndighetsuppgifter om könsidentiteten. Sådana situationer möter ungdomar till exempel i skolan, i sjukvården eller när de ska ta ut pass. Den psykiska ohälsan är utbredd bland unga transpersoner och många upplever stora svårigheter under uppväxten. Att underlätta för unga transpersoner att leva i enlighet med sin identitet är att öka friheten för människor som i dag är särskilt utsatta. Att ändra den juridiska könstillhörigheten är en administrativ åtgärd som kan bidra till detta. Den är också reversibel om personen senare ångrar sig.

Barn under 18 år är omyndiga och har alltså så kallad begränsad rättshandlingsförmåga. Det betyder inte att de saknar rätt att ta beslut, men den rätten följer med stigande ålder. Enligt föräldrabalken har vårdnadshavaren både rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter. Vårdnadshavaren ska därvid i takt med barnets stigande ålder och utveckling ta allt större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål. Ju äldre barnet är, desto större vikt ska alltså fästas vid barnets egen vilja.

I Norge ändrades lagstiftningen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen den 1 juli 2016. Den nya norska lagstiftningen innebär att barn som fyllt 16 år har rätt att själva ansöka om byte av det kön som framgår av folkbokföringen. Om barnet är mellan 6 och 16 år ska ansökan göras av vårdnadshavarna gemensamt med barnet. Om barnet inte fyllt 6 år görs ansökan av vårdnadshavarna, och ett villkor är då att det finns intyg från sjukvården på att barnet har en medfödd osäker somatisk könstillhörighet. Även i det fallet ska barnet ges möjlighet att ge uttryck för sin egen åsikt, om det är möjligt. Andra länder som har uppdaterat sina könstillhörighetslagar på liknande sätt de senaste åren är Malta, Irland och Argentina.

Liberalernas principiella hållning är att en ändring av den juridiska könstillhörigheten är något som individen själv bör få avgöra. För personer som redan i unga år känner stark ångest och obehag förknippat med det juridiska kön de tilldelats

vid födseln kan det vara mycket betydelsefullt att kunna få id-handlingar utfärdade med det kön de identifierar sig med.

Mot bakgrund av detta, och med hänsyn till principen att unga med stigande ålder och mognad ska kunna fatta fler beslut på egen hand om sin egen tillvaro, anser Liberalerna att den strikta åldersgränsen på 18 år för ändring av det kön som framgår av folkbokföringen bör sänkas. Liberalerna vill lära av erfarenheterna av den norska modellen och anser att personer över 15 år ska kunna byta sitt juridiska kön utan samtycke av vårdnadshavare eller god man. Även för individer mellan 6 och 15 år ska möjlighet att byta det kön som framgår av folkbokföringen finnas, men då krävs samtycke av vårdnadshavare eller god man samt remiss från skolkurator.

Vad gäller könsbekräftande vård bör detta bedömas på samma sätt som all annan sjukvård. I andra sammanhang är det en främmande tanke att i lagstiftningen fastställa åldersgränser för när vissa former av sjukvårdande behandling ska kunna beviljas, utan detta är något som måste avgöras av den medicinska expertisen i samråd med patienten och, i förekommande fall, dennas vårdnadshavare.

Så länge erforderlig utredning genomförs, och om den finner att tunga sakskäl talar för att ett medicinskt ingrepp skulle vara till nytta för individen, så bör ingreppet kunna genomföras oberoende av ålder. Någon i lagen fastställd åldersgräns för denna behandling bör därför inte finnas, samtidigt som det slutliga beslutet oavsett eventuell åldersgräns ligger hos Socialstyrelsen genom kravet på tillstånd. Detta är inte detsamma som att tidiga ingrepp kommer att vara vanligt förekommande. Tvärtom får detta anses höra till undantagsfallen. Det finns dock inte något sakligt skäl att i lagen fastställa en undre åldersgräns.

Intersexpersoner

Socialstyrelsen kom i januari 2017 med en översikt över vården för personer som föds med oklart kön, så kallade intersexpersoner. Översynen visade bland annat att det finns anledning att undersöka vidare hur en mer enhetligt restriktiv praxis för genital kirurgi på bästa sätt kan åstadkommas på nationell nivå, för vården skiljer sig markant beroende på var i landet man föds och vilket team den nyfödda vårdas av.

Vid flera tillfällen har försök gjorts att utreda frågor som rör transpersoner och intersexpersoner samtidigt, med resultatet att frågor som rör intersexpersoner inte får tillräckligt med utrymme och resurser i utredningen. Utredningen Juridiskt kön och medicinsk könskorrigering (SOU 2014:91) kom med flera förslag som skulle underlätta för intersexpersoner, men frågan behöver också genomlysas i en separat utredning av

intersexpersoners situation. Utredningen bör kartlägga och peka på brister i dagens lagstiftning, tillämpning och behandling samt komma med förslag till ny lag och åtgärder för vården.

Frågan om tredje kön

Det finns ett antal individer som inte vill kategoriseras som vare sig män eller kvinnor. I vissa andra länder har detta tillgodosetts genom att individen efter egen begäran kan folkbokföras i en tredje könskategori.

Vi anser att för- och nackdelar med att införa en tredje könskategori i folkbokföringen bör utredas också i Sverige. En grundläggande princip är att det tredje alternativet i så fall ska vara en valmöjlighet för de personer som själva önskar det, inte något som individer tilldelas. En annan viktig princip är att det fortsatta behovet av könsuppdelad statistik beaktas. En utredning om detta bör komma till stånd.

Översyn av diskrimineringslagen

År 2009 infördes Sveriges första sammanhållna diskrimineringslag. Lagen syftar till att motverka diskriminering och främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder. Lagen har därefter förtydligats, bestämmelserna om aktiva åtgärder har blivit mer enhetliga och skyddet mot åldersdiskriminering har utökats. Likaså finns nu möjlighet att pröva bristande tillgänglighet som en form av diskriminering på grund av funktionsnedsättning.

Den nuvarande diskrimineringslagen har snart funnits i tio år. Det finns därför skäl att göra en utvärdering för att undersöka om lagen är ändamålsenligt utformad eller om det finns skäl att göra förändringar för att stärka den enskildes möjligheter att hävda sin rätt. I det sammanhanget bör man också uppmärksamma det faktum att många anmälningar inte leder till åtgärd eftersom det som anmälts inte bedöms ligga inom ramen för lagen. En närmare analys av den samlade mängden anmälningar kan ge kunskap om både det eventuella behovet av lagjusteringar och behovet av förbättrad information till allmänheten om vad diskrimineringslagen omfattar och inte. En sådan översyn kan också inkludera den nuvarande modellen med en statlig diskrimineringsombudsman i kombination med statsstödda fristående antidiskrimineringsbyråer.

Stärkt skydd mot hets och hatbrott

För att kunna bekämpa hatbrott måste kunskapen om hatbrott inom hela rättskedjan stärkas. Offren måste våga anmäla, och det förutsätter att hbtq-personer känner ett förtroende för rättsväsendet. För att kunna bygga upp ett sådant förtroende måste hela rättskedjan fungera när en hbtq-person som utsatts för hatbrott vänder sig till de rättsliga myndigheterna. För detta krävs insatser för att stärka kunskapen inom rättsväsendet, från polis till åklagare och domstolar, om bemötande och utredning av hatbrott mot hbtq-personer.

I regeringsställning medverkade Liberalerna år 2014 till att ge dåvarande Rikspolisstyrelsen ett särskilt uppdrag att utveckla arbetet för att bekämpa alla slags hatbrott, bl.a. genom att stärka kunskapen inom polisen om hatbrott. Polismyndigheten har därefter haft i uppdrag att redovisa vilka åtgärder som har vidtagits och föra ett resonemang kring vilka effekter åtgärderna bedöms ha lett till eller bedöms komma att leda till.

Liberalerna anser att det är viktigt att regeringen följer rättsväsendets arbete för att utveckla arbetet mot hatbrott och fördjupa hbtq-kompetensen inom hela rättsväsendet. Om ytterligare uppdrag eller andra regeringsåtgärder behövs förutsätter Liberalerna att sådana kommer till stånd.

Liberalerna har länge påpekat den brist i lagstiftningen som ligger i att förbudet mot hets mot folkgrupp inte omfattat hets med anspelning på könsidentitet eller könsuttryck och att brottsbalkens förbud mot olaga diskriminering inte innefattat diskriminering på grund av könsidentitet eller könsuttryck. Inte heller den särskilda åtalsregeln vid förolämpning, som ger åklagare möjlighet att väcka allmänt åtal vid bl.a. förolämpning med rasistiska eller homofobiska motiv, har inkluderat brott med anspelning på könsidentitet eller könsuttryck. Vidare har inte brott med transfobiska motiv inkluderats i den så kallade hatbrottsparagrafen i brottsbalken, det vill säga den straffskärpningsregel i brottsbalkens 29 kap. 2 § 7 som möjliggör straffskärpning om motivet varit hat mot något som offret i gärningsmannens ögon representerade.

I regeringsställning medverkade Liberalerna till en utredning som lade förslag till ändringar på samtliga dessa punkter (SOU 2015:103). Efter riksdagsbehandling har flera av lagändringarna trätt i kraft den 1 juli 2018, och återstående lagändringar blir verklighet den 1 januari 2019. Vi välkomnar detta. Det är nu viktigt att kunskapen om det stärkta lagskyddet sprids i samhället och att effekten av lagändringarna så småningom följs upp.

Hedersrelaterat våld och förtryck

Det hedersrelaterade våldet drabbar även hbtq-personer. Individer tvingas in i relationer, hotas, utsätts för våld eller omvändelseförsök och får i vissa fall betala med sitt liv. Allt detta för att upprätthålla en familjheder som krockar med vårt sekulära och moderna samhälle.

Även om hederstraditioner är särskilt utbredda i vissa geografiska områden eller bland människor som har sin härstamning därifrån, så är det viktigt att betona att de i sig inte har någonting med religion eller etnicitet att göra. Det är genom kunskap, synliggörande och reflekterande debatt som traditioner förändras. Alla former av kollektivt skuldbeläggande måste motverkas, samtidigt som företeelsen inte får sopas under mattan.

För att effektivt motverka alla former av hedersrelaterat våld och förtryck är det av stor vikt att det finns ett tydligt hbtq-perspektiv. Det gäller på alla nivåer, från det nationella till det lokala arbetet på gräsrotsnivå. Varje brottsoffer behöver ses som den individ hen är och bemötas utifrån sin egen situation. Därför behöver insatserna för offer för hedersrelaterat våld och förtryck utformas så att inte vissa grupper står utan hjälp.

Kunskapen om omfattningen av det hedersrelaterade våldet och förtrycket mot hbtq-personer behöver förbättras. Om hedersrelaterat våld och förtryck i allmänhet är svårt att kartlägga är svårigheterna att bryta tystnaden och minska mörkertalet särskilt stora vad gäller hedersrelaterat våld och förtryck mot hbtq-personer. Socialstyrelsen har för närvarande ett uppdrag att göra en nationell kartläggning av utbredningen av hedersrelaterat våld och förtryck i Sverige. Vi anser att det är angeläget att därefter fördjupa kunskapen om det hedersrelaterade våldet och förtrycket mot hbtq-personer och dess omfattning genom en särskild studie.

I Liberalernas budgetalternativ presenterar vi en satsning om en halv miljard kronor under fyra år för att stärka och permanenta arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. Dessa medel innebär en bred ambitionshöjning som ska få genomslag i hela samhället. I en särskild motion om ökade insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck redovisar vi ett antal satsningar som därmed möjliggörs, tillsammans med lagändringar och andra förslag som inte är direkt budgetrelaterade. För en mer detaljerad beskrivning av Liberalernas övergripande politik mot hedersrelaterat våld och förtryck, inklusive det våld och förtryck som drabbar hbtq-personer, hänvisas till dessa motioner. Av detta skäl läggs i denna del inte något formellt yrkande i denna motion.

En asylprocess där hbtq-personers rättigheter respekteras

Den tillfälliga asyllagstiftningen innebär att möjligheten till uppehållstillstånd på grund av synnerligen eller särskilt ömmande omständigheter begränsats påtagligt.

Upphållstillstånd enligt det aktuella lagrummet ska endast ges om det annars skulle strida mot svenskt konventionsåtagande. Därmed stängdes tyvärr en viktig ventil för utsatta grupper som kvinnor, barn, äldre och hbtq-personer. Inom ramen för de pågående EU-förhandlingarna om ett gemensamt asylpaket måste Sverige därför driva på för att varje medlemsstat också ska ha utrymme för humanitära klausuler utöver det EU-gemensamma regelverket. Denna fråga bör även kunna aktualiseras inom ramen för den parlamentariska utredning som bör tillsättas för att åstadkomma en bred politisk uppgörelse om en långsiktigt hållbar asyllagstiftning som kan ersätta den tillfälliga lagen.

Även vad gäller utlänningslagens bestämmelse om flyktingskap behövs ett tydligt hbtq-perspektiv. Förföljelse eller välgrundad fruktan för förföljelse på grund av sexuell läggning, kön eller könsuttryck är enligt gällande lag skäl för asyl, och den som förföljs kan beviljas flyktingstatus. Det finns dock anledning att noggrant analysera hur rättstillämpningen ser ut i praktiken avseende asylsökande hbtq-personer, och att om så krävs ändra lagstiftningen.

Liberalerna anser att hbtq-personer inte ska förnekas asyl för att de tvingas stanna i garderoben, särskilt när själva anledningen till att de inte kommit ut i hemlandet är landets förtryckande sociala och rättsliga normer. Det behövs en särskild utvärdering av praxisutvecklingen för asylsökande som hänvisar till könsrelaterad förföljelse, däribland såväl homo- och bisexuella som transpersoner. Dessutom behöver insatser göras för att stärka hbtq-kompetensen vid själva asylprövningen.

Även mottagandet av asylsökande måste ske på ett sätt som tydligt värnar hbtq-personers lika rättigheter. Återkommande inträffar allvarliga incidenter på boenden där asylsökande hbtq-personer har utsatts för hot eller attacker från andra boende. Det är av största vikt att Migrationsverket gör allt vad som krävs för att upprätthålla de boendes trygghet, och att det från första dagen klargörs vilka lagar som gäller i Sverige. Hot eller kränkningar får aldrig accepteras, och alla incidenter som utgör lagbrott ska polisanmälas. Om en persons säkerhet inte kan garanteras på grund av att andra inte accepterar personens sexuella läggning eller könsuttryck är det den hotande som ska flyttas.

Liberalerna vill utöka och höja ambitionerna för den samhällsorientering som riktas till alla nyanlända. Frågor kring hbtq-rättigheter ska ingå som en integrerad del i denna

undervisning. De offentligfinansiella effekterna av detta redovisas i vårt budgetalternativ för 2019, varför något formellt yrkande i den delen inte läggs i denna motion.

Internationellt arbete för hbtq-rättigheter

Samtidigt som ett antal länder har en positiv utveckling avseende hbtq-personers rättigheter finns en oroande utveckling i många länder också i vårt närområde, bland annat i Ryssland. De lagar som i många länder förbjuder opinionsbildning i hbtq-frågor, eller hindrar hbtq-organisationer från att arbeta, utgör allvarliga inskränkningar i yttrandefriheten och föreningsfriheten. Allt detta visar att arbetet för hbtq-personers rättigheter måste vara en integrerad del av Sveriges arbete internationellt för mänskliga rättigheter i stort.

Sverige är ett av de länder som tydligast lyfter fram hbtq-personers rättigheter i utrikespolitiken och det internationella biståndet. Eftersom frågorna är kontroversiella i många länder är Sveriges engagemang särskilt betydelsefullt. Mänskliga rättigheter för hbtq-personer och arbete för att motverka diskriminering av hbtq-personer har de senaste åren i ökad utsträckning inbegripits i de svenska samarbetsstrategierna på biståndsområdet. Sidas finansiering till direkta insatser har också ökat.

Vi anser att hbtq-frågor ska vara en prioriterad del av demokratibiståndet. Det svenska stödet till demokratibistånd i hbtq-frågor bör därför stegvis trappas upp i en kraftig och långsiktig höjning inom den av Liberalerna föreslagna biståndsramen. För att biståndet ska få rätt effekt är det viktigt att de avsatta medlen används på ett sätt som är väl förankrat i hbtq-rörelsen lokalt i de berörda länderna. De offentligfinansiella effekterna av detta redovisas i vårt budgetalternativ för 2019, varför något formellt yrkande i den delen inte läggs i denna motion.

Hbtq-frågor i EU

De kartläggningar som genomförts av EU:s byrå för grundläggande rättigheter visar att ungefär hälften av tillfrågade hbtq-personer sade att de personligen hade känt sig diskriminerade eller trakasserade på grund av sin sexuella läggning. Det understryker vikten av att fortsätta arbetet för att stärka EU:s diskrimineringskydd för hbtq-personer.

EU behöver större möjligheter att sätta ner foten gentemot de medlemsländer som inte respekterar mänskliga rättigheter. Vi anser att EU-kommissionen ska kunna granska hur medlemsländerna lever upp till skyldigheten att skydda och respektera mänskliga rättigheter som de är förbundna att göra enligt fördragen och att sanktioner ska kunna

beslutas mot de medlemsländer som inte respekterar mänskliga rättigheter, inklusive hbtq-personers mänskliga rättigheter.

Vi vill även att Sverige arbetar vidare för att antidiskrimineringsdirektivet (där bland annat diskrimineringsgrunden sexuell läggning ingår) slutligen antas, och att arbetet för att inkludera också alla transpersoner i EU:s diskrimineringslagstiftning fortsätter.

Liberalerna anser att EU-rättens familjebegrepp fullt ut bör breddas till att inbegripa också samkönade par. EU-domstolen har i ett avgörande från juni 2018 slagit fast att termen maka eller make inkluderar samkönade par och att den fria rörligheten inom EU därmed gäller alla medföljande makar. Det är viktigt att Sverige arbetar i EU för att denna banbrytande dom ska få fullt genomslag i alla relevanta lagrum och kommande lagstiftningsarbeten.

Jan Björklund (L)

Tina Acketoft (L)

Gulan Avcı (L)

Emma Carlsson Löfdahl (L)

Joar Forssell (L)

Roger Haddad (L)

Fredrik Malm (L)

Lina Nordquist (L)

Johan Pehrson (L)

Arman Teimouri (L)

Allan Widman (L)

Maria Arnholm (L)

Juno Blom (L)

Bengt Eliasson (L)

Helena Gellerman (L)

Robert Hannah (L)

Maria Nilsson (L)

Christer Nylander (L)

Mats Persson (L)

Barbro Westerholm (L)